

Suudi Arabistan 2014

Muhittin Ataman

[Prof. Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü]

İsmail Akdoğan

[Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi]

Özet

2014 yılında Suudi Arabistan iç politikada silahlı muhalif örgütlerle mücadele ederken dış politikada ise kendine yakın bölge devletleriyle koordineli bir şekilde IŞİD'in bölgede ilerleyişini engellemeye çalışmıştır. IŞİD ve türevi silahlı terör örgütlerinin başta Irak ve Suriye'de olmak üzere Ortadoğu'da güçlerini artırmaları ve istikrarsızlığa yol açmaları Riyad yönetiminin dış politikasını gözden geçirmesini gerekli kılmıştır. Bu nedenle o zamana değin dış politikada temel enerjisini Suriye'de rejimin yıkılmasına harcayan Suudi yönetimi artık bundan sonra temel gündem maddesi içeride ve dışarıda IŞİD ve benzeri silahlı örgütlerle mücadele olmuştur. Özellikle Haziran 2014'ten itibaren IŞİD'in Irak ve Suriye'de ilerleme kaydetmesi Suudi Arabistan'ın Katar ve ABD ile ilişkilerini düzeltmesine ve daha öncelikli tehditlerle ilgilenmesine neden oldu.

Anahtar Kelimeler: Suudi Arabistan | 2014 | IŞİD | Bölgesel Güçler ve Bölge Siyaseti

Saudi Arabia 2014

Abstract

In 2014 Saudi Arabia largely struggled with armed organisations in domestic politics and tried to prevent progress of ISIS in the region by means of coordination with the regional states. The rise of ISIS and its derivative armed organisations in the Middle East, particularly Iraq and Syria, gave rise to a need to review the foreign policy of Riyadh administration. While Saudi Arabia spent most of its energy on bringing down the Assad regime, later dealing with ISIS and similar movements became its main foreign policy. The build-up of ISIS in Iraq and Syria at the second period of 2014 led to the restoration of relations with Qatar and United States leading Saudi Arabia to spend its energy with such primary threats.

Keywords: Saudi Arabia | 2014 | ISIS | Regional Powers and Regional Politics

Giriş

2011 yılının başından bu yana Ortadoğu'daki ülkeleri en çok ilgilendiren ve endişelendiren gelişme Arap isyanları ve/veya uyanışı sürecidir. Suudi Arabistan'ın hem iç hem de dış politikası bu süreçten ciddi bir şekilde etkilenmiştir. İlk iki yıldaki değişim dalgasından etkilenmemek için daha çok iç siyasi gelişmeleri kontrol etme telaşında olan Suudi yönetimi, 2013 yılında gerçekleşen Mısır'daki askeri darbeyle birlikte görece rahat bir nefes almıştır. Tabandan gelen değişim talebinin kurumsallaşmış iktidarı olan Muhammed Mursi hükümetinin başarısız olması için bölgesel ve küresel aktörlerle yakın işbirliği içinde olan Suudi Arabistan, diğer Körfez ülkelerini de arkasına alarak Sisi darbesine en fazla destek veren ülke olmuştur. Bu anlamda 2014 yılı, Mısır'a verilen desteğin yol açtığı sorunlarla geçmiştir denilebilir. Bu dönemde Suudi yönetimindeki bir grubun izlediği radikal statükocu dış politika, Riyad'ı bölgede daha kırılgan bir konuma itmiştir. Özellikle, İran ve Türkiye'nin aynı anda ötekileştirmesinin maliyeti ağır olmuştur. Bu durumun farkına ancak İran tarafından kuşatılmış olduğunu gördüğünde varan Riyad, yılın ikinci yarısından itibaren geri adımlar atmaya başlamıştır.

Suudi Arabistan'ın 2014 yılında hem iç hem de dış siyasette izlediği şahin politikanın yanlışlığının farkına vardığını söylenebilir. İçeride Şii azınlığın artan bir biçimde politize olması ve İran'ın bu azınlık üzerindeki etkisinin giderek daha fazla hissedilmesi, Suudi yönetiminin istikrar ve güvenliği için daha büyük bir tehdit oluşturmuştur. Ayrıca, İran'ın bölgede Şiilerin hem çoğunlukta hem de azınlıkta yaşadığı ülkelerin siyasetine müdahale düzeyini arttırmıştır. Öte yandan, Suudi Arabistan 2014 yılında ilk kez Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) bünyesinde bir siyasi krizle karşı karşıya kalmıştır. KİK'te yaşanan çatlağın, örgütün gelecekteki etkisini azaltabileceği ve buna bağlanan umutları kırabileceği iddia edilebilir. Bölgenin en istikrarlı Sünni ülkesi

Türkiye'nin ötekileştirilmesi Riyad'ı İran'a karşı daha kırılğan bir hale düşürmüştür. ABD başta olmak üzere Batılı ülkelerin İran ile yakınlaşma sürecini başlatmaları Suudi Arabistan'ın kaygılarını daha da arttırmıştır. Bunlar yetmezmiş gibi, petrol fiyatlarının dramatik bir şekilde düşmesi de ciddi bir ekonomik kayba yol açmıştır. Tüm bu gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda, 2014 yılının Suudi Arabistan'ın kapasitesinin ve önceliklerinin farkına varma yılı olarak da değerlendirilebilir.

İç Politika Gelişmeleri

Suudi Arabistan'da 2014 yılı iç politikada meydana gelen gelişmeler temel olarak dört başlık altında değerlendirilebilir. Bunlardan ilki, ülkenin el-Hasa bölgesinde bulunan Şiiler ile rejim arasında yer yer çatışmaya dönüşen anlaşmazlıktır. İkinci olarak, Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) ve Arap Yarımadası el-Kaidesi (AYEK) gibi radikal İslamcı gruplar ile Müslüman Kardeşler hareketiyle mücadele süreci söylenebilir. 2014 yılı Suudi siyasetindeki bir diğer gündem maddesi de Suudi hanedanından ülkeyi yönetenlerin yaşlanmasının doğurduğu siyasal kriz tehlikesidir. Son olarak da birçok temel haklardan mahrum edilen kadınlarla ilgili gelişmelerden bahsedilebilir.

Ülkede yaşayan Şii grupların Suudi rejimiyle siyasi, ekonomik ve dini temelleri olan anlaşmazlık ve çatışmaları 2014'te de devam etmiştir. Suudi rejimi ve Şii gruplar ülkenin güvenlik ve istikrarını zedeleyen gelişmelerden birbirlerini sorumlu tutmakta ve karşılıklı olarak birbirlerini suçlamaktadırlar. Suudi rejimi, el-Hasa bölgesinin demografik olarak büyük çoğunluğunu oluşturan Şiilerin başta İran olmak üzere bölgedeki Şii gruplarla işbirliği yaptıklarını ve ülkede karışıklığa yol açtıklarını ileri sürmektedir. Buna karşın Şii gruplar ise Suudi rejiminin bilinçli bir şekilde kendilerine yönelik siyasi, ekonomik ve dini ayrımcılık uyguladığını öne sürmektedirler. Bu türden karşılıklı iddialar ve restleşmeler zaman zaman gösteri ve çatışmalara neden olmakta ve insani kayıplar yaşanmaktadır.

Bu bağlamda 2014 yılında meydana gelen ilk gelişme, Arap Baharı sürecinde yapılan gösterilerde tutuklanan 7 Şii göstericinin rejim karşıtı slogan attıkları ve gösterilerde güvenlik güçlerine karşı molotof kokteyli kullandıklarını gerekçesiyle 18 Şubat'ta mahkeme tarafından 6 yıldan 20 yıla kadar hapis cezası almalarıdır.¹ Mahkemenin bu kararı el-Hasa bölgesinde tepkiyle karşılanmış ve başka gösterilerin yapılmasına neden olmuştur. 19 Şubat'ta güvenlik güçleri ile Şii gruplar arasında çıkan silahlı çatışmalarda 2 Suudi güvenlik gücü ve 2 Şii vatandaş hayatını kaybetmiştir.² 25 Şubat'ta el-Hasa bölgesinde silahlı bir Şii grup güvenlik güçlerine saldırı düzenleyerek 3 görevliyi yaralamıştır.³ Daha sonra artan güvenlik sorunları nedeniyle Suudi yönetimi 7 Mart'ta aldığı bir kararla el-Hasa bölgesinde faaliyet gösteren İran bağlantılı silahlı örgüt Hicaz Hizbullah'ını terörist örgüt ilan etmiştir.⁴ Bunun üzerine harekete geçen, aralarında Hasan el-Saffar'ın da bulunduğu 10 kişilik Şii ulema 10 Mart'ta yayımladıkları bildiriyle Şiilere, şiddetin bir araç olarak kullanılmaması yönünde çağrıda bulunmuştur.⁵

Öte yandan, Arap Baharı gösterileri sürecinde tutuklanan Ali el-Nimr ve Rıza el-Rubi, Mayıs ayında mahkeme kararı ile idam cezasına çarptırılmıştır.⁶ Ali el-Nimr, ülkedeki Şiiilerin dini lideri Şeyh Nimr Bekir el-Nimr'in yeğeni, Rıza el-Rubi ise Şiiiler nezdinde saygınlığı olan Şeyh Cafer el-Rubi'nin oğludur.⁷ Söz konusu kişiler Arap Baharı sürecinde güvenlik güçlerine karşı şiddete başvurma, rejim karşıtı sloganlar atma, devlete isyan etme ve ülkede güvenlik ve istikrarı bozma suçlarıyla idama mahkûm edilmiştir.⁸ Ancak 2014 yılında bu bağlamda meydana gelen en önemli gelişme rejim karşıtı gösteriler düzenleyen Şiiilerin önderi ulema Nimr Bekir el-Nimr hakkında 15 Ekim'de verilen idam kararıydı.⁹ Şeyh Nimr 2011 ve 2012 yıllarında el-Hasa bölgesinde meydana gelen rejim karşıtı Şii ayaklanmaların liderliğini yaptığı iddiasıyla Temmuz 2012'de tutuklanmıştı. Mahkemeye çıkarılan Şeyh Nimr, ülkede güvenlik ve istikrarı zedelediği, rejim karşıtı gösterileri organize ettiği, güvenlik güçlerine yönelik silahlı çatışmalara girdiği ve yabancı güçlerle işbirliği yaptığı gerekçesiyle idamla cezalandırılmıştır.¹⁰

Mahkemenin bu kararı, Suudi Arabistan, Irak ve Bahreyn'deki Şiiilerin tepkisine yol açmış ve bundan dolayı gösteriler düzenlenmiştir. Lübnan merkezli Hizbullah da Suudi yönetimine bu karardan dolayı tepki göstermiştir.¹¹ İran'dan ise hem dini hem de siyasi kanattan Suudi Arabistan'a kınama ve üstü kapalı tehditler yapılmıştır.¹² İran'da Maslahat Konseyi'nin Başkanı Haşimi Rafsancani, Kral Abdullah'a bir mektup göndererek Şeyh Nimr'in idam edilmesinin önüne geçmiştir.¹³ Şeyh Nimr'in idam cezası almasından bir hafta sonra ise ülkede rejim karşıtı gösteriler düzenledikleri ve terör olaylarına karıştıkları nedeniyle 2 Şii vatandaşı daha idama mahkûm edilmiştir.¹⁴ 4 Kasım'da ise Suudi mahkemesi Arap Baharı sürecinde gösteriler esnasında tutuklanan 8 Şii'nin daha 5 ile 10 yıl arasında hapis cezası aldığı açıklamıştır.¹⁵

Şiiilerin yaşadıkları sıkıntılar açısından 2014 yılında meydana gelen bir diğer önemli gelişme ise "Muharrem Ayı" anma törenleri esnasında Şiiilere yapılan bombalı saldırıdır. Bu saldırıda aralarında çocukların da bulunduğu 7 kişi hayatını kaybetmiştir.¹⁶ Suudi yönetimi tarafından derhal saldırıyı düzenleyenleri yakalamak amacıyla başlatılan operasyonlarda çıkan çatışmalarda 2 şüpheli öldürülmüş,¹⁷ 73 Suudi vatandaşı ve 4 yabancı uyruklu olmak üzere 77 kişi bombalı saldırıyla bağlantısı olduğu gerekçesiyle tutuklanmıştır.¹⁸ Yapılan sorgulamalar ve araştırmalar sonucunda İçişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada eylemin arkasındaki örgütün IŞİD olduğu ifade edilmiştir.¹⁹ Suudi rejiminin dini ve siyasi kurumlarının söz konusu saldırıya karşı aldıkları tavır açısından değerlendirildiğinde tarafsız durdukları söylenebilir. Suudi Arabistan Baş Müftüsü Abdülaziz eş-Şeyh yaptığı açıklamada saldırıyı kınayarak İslam'ın temel ilkelerine aykırı olduğunu ifade etmiştir. İçişleri Bakanı Muhammed bin Naif ise bölgeye giderek saldırıda hayatını kaybedenlerin ve yaralananların yakınlarını ziyaret etmiştir.²⁰ Ancak silahlı Şii gruplar ile Suudi güvenlik güçleri arasında meydana gelen silahlı çatışmalar son bulmamış, Aralık ayında çıkan çatışmada, daha önceki çatışmalara da katılan 4 kişi güvenlik güçleri tarafından öldürülmüştür.²¹

2014 yılında iç politika gelişmeleri açısından ön plana çıkan konulardan ikincisi, Suudi rejiminin güvenlik tehdidi olarak gördüğü aşırı İslamcı gruplarla mücadelesidir. Irak, Suriye ve Yemen'deki siyasal istikrarsızlık ortamında el-Kaide, İŞİD ve AYEK gibi aşırı hareketlerin siyasi ve coğrafi nüfuz alanlarını artırmaları Suudi yönetimi tarafından rejimin güvenlik ve istikrarına yakın bir tehlike olarak görülmeye başlanmıştır. Dolayısıyla Riyad 2014 yılının başından itibaren söz konusu tehdidin üstesinden gelmeyi öncelikli politikası haline getirmiş; siyasi, dini ve askeri bakımdan ciddi önlemler almıştır. 3 Şubat'ta yayınladığı Kraliyet Kararnamesi ile Kral Abdullah bin Abdülaziz, cihat adı altında yurt dışına savaşmaya giden, yabancı örgütlerle mali destek çıkan ve ülke içinde terörist gruplara katılan kişilerin 20 yıla kadar hapis cezası alacaklarını ilan etmiştir.²² Dini kurumdan da bu politikaya destek gelmiştir. Baş Müftü Şeyh Abdülaziz eş-Şeyh cihat adı altında Müslümanların kandırıldığını ifade ederek, ülke halkını yabancı ülkelere savaşta gitmemeleri noktasında uyarmıştır.²³

İçişleri Bakanlığı'nın yaptığı açıklamaya göre Yemen, Irak ve Suriye'de rejimlerle ve Şii gruplarla savaşan el-Kaide türevi örgütler içerisinde yaklaşık 2 bin Suudi vatandaşı bulunmaktadır. Bu savaşçıların derhal ülkeye dönmeleri için 7 Mart'ta Riyad yönetimi tarafından yapılan açıklamada yurt dışına savaşmaya giden vatandaşların 15 gün içinde ülkelerine geri dönmeleri gerektiği, aksi takdirde cezalandırılacakları ilan edilmiştir.²⁴ Aynı zamanda Suudi yönetimi 7 Mart'ta, Suriye ve Irak'ta faaliyet gösteren İŞİD ve el-Nusra, Yemen'de faaliyet gösteren AYEK ve Şii Husilerin silahlı örgütü Ensarullah, Suudi Arabistan Şiiilerinin kurduğu Hicaz Hizbullah'ı ve son olarak Ortadoğu'da hemen hemen her ülkede faaliyet gösteren Müslüman Kardeşler'i terörist örgüt olarak ilan etmiştir.

Şubat ayında Kral Abdullah'ın yayınladığı kararname uyarınca güvenlik güçleri ve yargı derhal harekete geçmiş ve ülke dışında savaşmaya gidenler ve terör örgütü ilan edilen örgütlerle bağlantısı olanlar hakkında cezai işlemler uygulanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda Mart ayında sosyal medya üzerinden Suudi yönetimini eleştiren ve güvenlik güçlerine karşı halkı kışkırttığı iddia edilen bir kişi 8 yıl hapisle cezalandırılmış²⁵ ve Nisan ayında ise yurt dışında savaşmaya gidenlere mali ve lojistik destek veren 13 kişi hakkında 10 yıla kadar hapis cezası verilmiştir.²⁶ Mayıs ayında İçişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada ise güvenlik güçlerinin yaptığı operasyonla devlet binalarına ve yabancı temsilciliklere saldırı hazırlığı yapan, içlerinde Yemen, Pakistan ve Filistin vatandaşlarının da olduğu 62 İŞİD bağlantılı militanın yakalandığı duyurulmuştur.²⁷ Öte yandan Temmuz ayında AYEK'in Yemen sınırından Suudi Arabistan'ın sınır kontrol noktasına gerçekleştirdiği bombalı intihar saldırısında 5 Suudi güvenlik personeli hayatını kaybetmiştir.²⁸

Yine bu çerçevede İŞİD'in özellikle Haziran ayında Irak'ta ilerleyişinden endişelenen Suudi Arabistan, Temmuz ayının başında kendi topraklarını güvence altına almak amacıyla 30,000 askerini Irak sınırına konuşlandırmıştır.²⁹ Suudi askerlerinin sınıra konuşlanmasından bir hafta sonra 8 Temmuz'da

Irak tarafından Suudi topraklarına havan topu saldırısı gerçekleşmiştir.³⁰ El-Kaide türevi örgütlerin son zamanlarda bölge ülkelerinde güç kazanması ve Suudi Arabistan içlerine Yemen ve Irak'tan saldırıların artması üzerine Baş Müftü Şeyh Abdülaziz eş-Şeyh İslam'ın bir numaralı düşmanı olarak tanımladığı el-Kaide, IŞİD ve AYEK gibi İslami örgütlerin, Haricilerin bir uzantısı olduğunu söylemiştir.³¹ Eylül ayına gelindiğinde ise İçişleri Bakanlığı, Suudi güvenlik güçlerinin ülke içinde ve bölge ülkelerinde saldırı yapmaya hazırlanan IŞİD ve AYEK bağlantılı 48'i Suudi vatandaşı toplam 88 kişiyi tutukladığını açıklamıştır.³² Aralık ayında ise birçok şehirde eş zamanlı olarak yapılan operasyonlarda 26'sı yabancı (Yemen, Suriye, Iraklı vs.) toplam 135 kişi terör örgütleriyle bağlantılı oldukları gerekçesiyle tutuklanmıştır.³³

Son olarak, Suudi Arabistan aşırı gruplarla içeride ve dışarıda mücadelesiyle ilintili başka bir önemli gelişme de Riyad'ın Suriye politikasının mimarı olarak görülen İstihbarat Başkanı Bender bin Sultan'ın 15 Nisan'da yayınlanan kraliyet kararnamesiyle görevinden alınmasıdır.³⁴ Arap basınında çıkan haberlere göre Bender'in, Esed'i devirmek amacıyla İslami gruplarla işbirliği yapması, onlara silah ve mali destek vermesi ve bunun sonucunda da bu grupların güçlenerek Afganistan örneğinde olduğu gibi Suudi rejiminin güvenlik ve istikrarını tehlikeye atabilecekleri endişesinin görevden almada etkili olduğu ileri sürülmüştür.³⁵

Suudi Arabistan'da 2014'te iç politikada gündemi meşgul eden bir diğer önemli konu ise ülkeyi yöneten Suudi hanedan üyelerinin yaşlarının ilerlemesinin meydana getirdiği veraset sorunudur. Suudi Arabistan'da şimdiye kadar krallar, ülkenin kurucusu Abdülaziz'in oğulları arasından seçilmiştir. Mevcut Kral Abdullah, Abdülaziz'in hayatta kalan en yaşlı oğludur. 90 yaşındaki Kral Abdullah son birkaç yıldır ilerleyen yaşı ve sağlık problemleri nedeniyle yurt dışı ziyaretleri yapamamaktadır. Solunum cihazına bağlı yaşayan Kral Abdullah, rahatsızlığının ilerlemesi üzerine 31 Aralık'ta yoğun bakıma alınmıştır.³⁶ Ayrıca Kral Abdullah, 27 Mart'ta yayınladığı kraliyet kararnamesiyle 79 yaşındaki Velihaht Selman bin Abdülaziz'in yanına ikinci bir Velihaht olarak 68 yaşındaki Mukrin bin Abdülaziz'i atamıştır.³⁷ Bu velihahtlardan sonra ülke yönetimi, Abdülaziz'in torunlarına yani ikinci nesil prenslere geçecektir. Kral Abdullah'ın bu kararının arkasında yatan neden olarak Velihaht Selman bin Abdülaziz'in de ilerleyen yaşı nedeniyle hasta olması, 2011 ve 2012 yıllarında birkaç ay arayla art arda iki velihahtın ölmesinin olduğu yorumları yapılmıştır.

Son olarak insan hakları ihlalleri bağlamında Suudi Arabistan'daki gelişmelere bakıldığında kadınların yaşadıkları sorunlarla ilgili iki önemli gelişmeden bahsedilebilir. Bunlardan ilki, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde 10 kadın aktivistin Şura Meclisi'ne bir dilekçe vererek, kadınların resmi işlemler yaparken kendilerine erkek himayecinin eşlik etmesi zorunluluğunun ve otomobil kullanma yasağının kaldırılmasını talep etmişlerdir.³⁸ Ancak Şura Meclisi bazı kadın üyelerin desteğine rağmen söz konusu talebi reddetmiştir.³⁹ Suudi Arabistan'da kadınların çalışmaları, eğitim almaları, hastanede tedavi

olmaları ve seyahat etmeleri gibi temel insan hakları üzerinde erkek egemenliği söz konusudur. Suudi Arabistanlı kadınlar öncelikli olarak bu kısıtlamalardan kurtulmak istemektedirler. Mesela Şubat ayında Yüksek Ulema Kurulu üyesi bir âlim tarafından yapılan açıklamada kadınların, yanlarında bir erkek yakını olmadan hastanede erkek doktora muayene olmasının İslam'a aykırı olduğunu ve yalnız gittikleri zaman hastanede tedavi görmemeleri yasağını savunmuştur.⁴⁰

Kadınların ülkede yaşadıkları sorunlara dair ikincisi gelişme 28 Mart'ta Suudi Arabistan'a ziyareti esnasında hem ABD'li 70 senatör hem de Uluslararası Af Örgütü ABD Başkanı Barak Obama'ya kadınların temel hakları ile ilgili sorunları gündeme getirmesi çağrısında bulunmuştur.⁴¹ Ancak Obama, 2013'te bozulan ilişkileri rayına oturtmak ve Riyad yönetiminin kaygılarını gidermek üzere yaptığı ziyarette Suudi rejimini rahatsız edecek bir açıklama yapmamıştır. 2014 yılında ülkede kadın haklarına dair tek olumlu gelişme ise Nisan ayında Şura Meclisinin eğitim kurumlarında kız öğrencilerin spor yapmasını engelleyen yönetmeliğin iptal edilmesi için Eğitim Bakanlığı'na tavsiyede bulunmasıdır.⁴²

Dış Politika Gelişmeleri

Dış politika gelişmeleri başlığı altında, Suudi Arabistan'ın Körfez ülkeleri, İran, Irak, Mısır ve ABD ile olan ilişkileri üzerinde durulacaktır. Burada öncelikli olarak, ABD ile olan ilişkilerde yaşanan iniş-çıkışlar, karşılıklı iyi niyet açıklamalarına rağmen yeni bir sayfa açılmayan İran ile ilişkiler,, Nuri el-Maliki'nin görevden ayrılmasıyla Irak'la ilişkilerde yeni bir döneme girilmesi, Mısır ile bölgesel ve iç tehditlere karşı işbirliğinin güçlendirilmesi ve son olarak KİK bünyesinde Katar ile yaşanan diplomatik krizin detayları ele alınacaktır.

Suudi Arabistan-KİK İlişkileri

2014 yılında Suudi Arabistan-KİK ilişkileri önemli diplomatik ve siyasi gelişmelere sahne olmuştur. Bölgesel gelişmeler karşısında izlenecek politika bakımından büyük oranda fikir birliğine sahip olan Körfez ülkeleri, ortaya çıkan görüş ayrılıkları nedeniyle temel olarak üç bloğa ayrılmış bulunmaktadır. Bular Suudi Arabistan'ın liderlik ettiği BAE, Bahreyn ve kısmen Kuveyt'ten oluşan grup, son zamanlarda Türkiye'ye yakın duran Katar ve son olarak Umman'dır. Körfez ülkelerinin dış politika davranışları ve bölgesel politikaları açısından böyle bir ayrılmaya gitmelerindeki dönüm noktası 3 Temmuz 2013'te Mısır'da yaşanan askeri darbedir. Katar'ın darbeye dair yaklaşımını diplomatik ve siyasi yaptırımlara rağmen değiştirmemesi söz konusu ayrılmayı 2014'te iyice derinleştirmiştir.

Suudi Arabistan, Ortadoğu'da İran ile girdiği bölgesel üstünlük mücadelesinde ve ondan algıladığı güvenlik tehditleriyle başa çıkmada Körfez ülkeleri ile siyasi, ekonomik ve askeri alanlarda daha fazla bütünleşme politikası

izlemektedir. Ancak Katar ve Umman Suudi Arabistan'ın KİK içerisinde ve Basra Körfezi'nde etkinliğini artıracak bu plana pek sıcak bakmamaktadırlar. Katar ve Umman'ın tehdit algıları son zamanlarda Bahreyn ve BAE'den farklılaşmaya başlamıştır. Bu iki ülke İran'ı bölgede baş düşman ve bütün tehditlerin kaynağı olarak görmek yerine, işbirliği yapılabilir bir aktör olarak değerlendirmektedirler. Bu, aynı zamanda Basra Körfezi'nde hegemonya kurmaya çalışan Suudi Arabistan'ın da dengelenmesi anlamını taşımaktadır. Öte yandan Bahreyn ve BAE ise İran'ın bölgesel politikalarını ve Müslüman Kardeşleri yakın bir tehdit olarak gördükleri için aynı kaygıları taşıyan Riyad ile birlikte hareket etmektedirler. Bu çerçevede Mart 2014'te Katar ile Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn arasında çıkan diplomatik kriz, Körfez ülkeleri arasında bölgesel tehditler ve izlenen politikalar açısından görüş ayrılığını somut bir şekilde ortaya koymuştur. Mısır'daki darbe yönetimine karşı tutumu, Müslüman Kardeşler ile bağlantısı ve Yusuf el-Karadavi'nin Katar'dan yaptığı açıklamalar Doha yönetimini zor durumda bırakmıştır. Bu minvalde meydana gelen ilk gelişme Karadavi'nin 24 Ocak Cuma günü canlı yayınlanan ve Mısır'daki darbeye destek veren BAE'nin İslam'a aykırı davrandığını söylemesi Abu Dabi yönetimini rahatsız etmiştir.⁴³ Karadavi'nin BAE'yi eleştirmesinin arkasında yatan neden ise 21 Ocak'ta BAE'de Müslüman Kardeşler ile bağlantılı olduğu iddia edilen 30 kişinin hapis cezası almasıdır.⁴⁴ 2013'te ise BAE, Müslüman Kardeşler bağlantılı el-İslah Hareketi'ne mensup 69 kişiye hapis cezası vermişti. Bunun üzerine harekete geçen Abu Dabi yönetimi Katar elçisini çağırıp "Protesto Nota" vermiştir.⁴⁵ KİK Genel Sekreteri Abdüllatif el-Zayani ise açıklamayla ilgili Karadavi'yi kınayarak üye ülkelerle ilgili suçlamalarının kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir.⁴⁶

Bu arada Suudi Arabistan'la koordinasyon halinde çalışan Mısır ise Katar'ın maslahatgüzarını Dışişleri Bakanlığı'na çağırıp Karadavi'nin sınır dışı edilmesini istemiştir.⁴⁷ Bahreyn'in kendine özgü Katar rahatsızlığına gelince, Manama yönetimi Katar'ın Bahreyn vatandaşlarını kendi vatandaşlığına geçirmesini ciddi bir tehdit olarak görmektedir. Bahreyn Dışişleri Bakanı Halid bin Ahmed konu ile ilgili verdiği bir demeçte, Katar'ın kendi vatandaşlarını ülkesine aldığı ve bunlara vatandaşlık verdiğini aktarıp bunun kendileri açısından uzun vadede siyasi ve demografik açıdan güvenlik tehdidi olduğunu ifade etmiştir.⁴⁸

Körfez ülkeleri arasındaki en büyük diplomatik kriz ise taraflar arasında artan gerilim üzerine Mart ayında yaşanmıştır. 5 Mart'ta Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn yayınladıkları ortak bildiriyle Katar'daki büyükelçilerini geri çağırılmışlardır.⁴⁹ Üç ülke tarafından yapılan açıklamada Katar'ın, taraf ülkelerin birbirlerinin içişlerine karışmamasını öngören Riyad Anlaşması'nı imzalamadığı için, kendilerinin güvenlik ve istikrarını koruma altına almak amacıyla böyle bir diplomatik karar aldıklarını duyurmuşlardır.⁵⁰ 23 Kasım 2013 tarihinde Suudi Arabistan'da çerçevesi çizilen Riyad Anlaşması esas olarak üç konuda KİK üyelerini bağlamaktaydı: üye devletler Müslüman Kardeşler ile aralarına mesafe koyacak, Yusuf el-Karadavi'nin üye ülkelere

yönelik vaaz ve konuşmaları engellenecek ve son olarak İran'ın bölgedeki nüfuzunun önüne geçilmek amacıyla önlemler alınacak.⁵¹ 5 Mart'ta bu anlaşmanın imzalanması ve uygulamaya konulması nedeniyle KİK Dışişleri Bakanları Riyad'da bir araya gelmiş fakat Katar'ın ikna edilememesi üzerine söz konusu diplomatik kriz patlak vermiştir.

Katar Dışişleri Bakanı Halit el-Atiyye, elçilerin geri çekilmesiyle ilgili olarak üzüntü ve şaşkınlığını dile getirerek söz konusu tavrın Körfez dışındaki gelişmelere yönelik farklı görüş ve duruşlardan kaynaklandığını, kendilerinin bu ülkelerdeki elçilerini geri çağırmayacaklarını duyurmuştur.⁵² Daha sonra verdiği başka bir demeçte ise el-Atiyye, Katar'ın her hangi bir grubu dışlamayan, herkese açık bir politika izlediğini aktararak ülkelerinin dış politikada bağımsızlığının müzakere edilemeyeceğinin altını çizmiştir.⁵³ 7 Mart'ta ise Suudi Arabistan ve BAE'nin Müslüman Kardeşleri terör örgütü ilan etmesiyle Katar, "terör örgütleriyle işbirliği yapan ülke" haline getirilerek bölgede iyice yalnızlaştırılmaya çalışılmıştır.⁵⁴ Diğer taraftan aynı dönemde Arap basınında, Mısır merkezli Şuruk gazetesinin bir haberine göre Katar'ın sabık Emiri Hamad bin Casim el-Sani'nin Libya lideri Muammer Kaddafi ile Suudi Arabistan kralı Abdullah'a yönelik suikast planı yaptıkları iddia edilmiştir.⁵⁵ Yine, Arap medyasında yayınlanan haberlere göre Suudi Arabistan'ın izlediği politikadan geri adım atmadığı takdirde hava sahasını, deniz ve kara ulaşımını Katar'a kapatacağı iddia edilmiştir.⁵⁶ BAE ise daha da ileriye gitmiş, General Dahi Halifan, Katar'ın daha önceden BAE'nin emirliklerinden biri ve BAE'nin bir parçası olduğunu ileri sürerek Doha'yı açıkça tehdit etmiştir.⁵⁷

Doha yönetimi, Suudi Arabistan ve BAE'nin siyasi ve maddi yaptırımları sonucu Nisan ayında Riyad Anlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır. Kuveyt'in arabuluculuğuyla 17 Nisan'da Riyad'da toplanan KİK Dışişleri Bakanları, üye devletlerin izledikleri politikaların birbirlerinin çıkar, güvenlik ve istikrarına zarar vermeyeceği ilkesi üzerinde anlaşmışlardır.⁵⁸ Fakat geri çekilen büyükelçilerin görevlerine başlamalarıyla ilgili bir açıklama yapılmamıştır. Üye ülkelerin birbirlerinin güvenlik ve istikrarına zarar vermeyeceği ilkesi Müslüman Kardeşler üyelerinin sınır dışı edilmesi, Karadavi'nin konuşmalarının durdurulması ve el-Cezire'nin yayın politikasında değişiklikleri içerisinde barındırmaktadır.⁵⁹ Ayrıca, Riyad Anlaşması'nın Katar yönetimi tarafından uygulanıp uygulanmadığını gözetecek her ülkeden temsilcinin olduğu Teknik Komite oluşturulmuştur.⁶⁰ Söz konusu komitenin çalışmalarını belirlenen takvime göre tamamlayarak bir rapor halinde açıklayacağı duyurulmuştur.

2014 yazı itibariyle Katar ile Suudi Arabistan arasındaki diplomatik ziyaretler ilişkilerdeki gerilimi düşürmüş, diplomatik krizin çözülmesine dair umutları artırmıştır. Temmuz ayında Katar Emiri Tamim bin Hamad el-Sani, Riyad'ı ziyaret etmiş, ikili ilişkiler ve İsrail'in Filistin'e saldırıları gibi bölgesel gelişmeler hakkında Kral Abdullah ile görüşme gerçekleştirmiştir.⁶¹ Ağustos'ta ise Ulusal Muhafızlar Komutanı Mitab bin Abdullah, Katar'da Emir Tamim el-Sani ile bir araya gelmiştir.⁶² Suudi Arabistan tarafından

Katar'a bir diğer kapsamlı ziyaret de aynı ay içerisinde yapılmıştır. Dışişleri Bakanı, İçişleri Bakanı ve İstihbarat Başkanı Katar'da temaslarda bulunmuş, KİK Dışişleri Bakanları toplantısı öncesi görüş alış verişi yapılmıştır.⁶³

KİK ülkeleri arasındaki diplomatik krizin çözüme kavuşturulması noktasında 30 Ağustos 2014'te Cidde'de yapılan KİK Dışişleri Bakanları Toplantısı önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu toplantı ardından anlaşmazlığın aşılması için arabuluculuk üstlenen Kuveyt Dışişleri Bakanı Halid bin Hamad es-Sabah, Körfez ülkelerinin anlaşmazlığın çözümü için bazı kısıtlar üzerinde uzlaştıklarını ve yakın bir zamanda Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn büyükelçilerinin Katar'a dönebileceğini ifade etmiştir.⁶⁴ Bu toplantıdan yaklaşık 10 gün önce Cidde'de olağanüstü toplanan KİK Dışişleri Bakanları, müzakerelerde bulunmuş ve Teknik Komite'nin hazırladığı raporu değerlendirmiş, Katar'a 30 Ağustos'ta yapılacak toplantıya kadar son bir mühlet tanınmıştır.⁶⁵

KİK içerisindeki anlaşmazlıkların çözümüne ilişkin son gelişme ise 16 Kasım'da Riyad'da yapılan KİK Dışişleri Bakanları toplantısının ardından diplomatik krizin aşıldığı açıklaması olmuştur. 10 Kasım'da Doha'da gerçekleştirilecek olan söz konusu toplantı, taraflar arasında sorunun devam etmesi nedeniyle ertelenmiş ve daha sonra Suudi Arabistan'da yapılmıştır.⁶⁶ Toplantının ardından yapılan açıklamada birlik içerisinde yeni bir sayfa açmak amacıyla Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn'in Katar'ın bölge politikasına tepki olarak geri çektikleri büyükelçilerini geri gönderme kararı aldığı ifade edilmiştir.⁶⁷ Böylece Aralık'ta Doha'da yapılacak olan KİK liderler zirvesi öncesi sekiz aylık diplomatik kriz çözülmüş, zirvenin yapılmama ihtimali ortadan kalkmıştır. 17 Kasım'da Suudi Arabistan, 20 Kasım'da Bahreyn, 2 Aralık'ta ise BAE büyükelçisi Doha'da görevlerine başlamışlardır.⁶⁸

Bu çerçevede 9 Aralık'ta 35. KİK Liderler Zirvesi Katar'ın başkenti Doha'da sorunsuz bir şekilde gerçekleştirilmiştir.⁶⁹ Katar'ın ev sahipliği yaptığı zirvede öne çıkan başlıklar ise üye devletlerin ortak askeri komutanlık, bölgesel polis teşkilatı (GCC-POL) ve ortak deniz gücü olmak üzere üç farklı güvenlik gücü oluşturma kararı almalarıdır.⁷⁰ Son yıllarda artan iç ve dış tehditlerin üstesinden gelmek amacıyla söz konusu bir girişimde bulunmaktadırlar. Kurulması düşünülen askeri komutanlığın merkezinin Riyad, ortak polis teşkilatının merkezi Abu Dabi ve ortak deniz gücünün merkezinin ise Bahreyn'de olacağı öngörülmüştür.⁷¹ Ortak polis gücü oluşturma fikri daha önce 30 Nisan'da Kuveyt'te bir araya gelen İçişleri Bakanları tarafından kabul edilmişti.⁷² Askeri komutanlık üye devletlerin güvenlik ve istikrarını zedeleyen dış tehditlerle mücadele edecek, ortak polis gücü ise üye devletlerin güvenlik ve istikrarını zedeleyen iç tehditlere karşı ortak güvenlik mekanizması olarak çalışacaktır.⁷³

Suudi Arabistan-İran İlişkileri

2014 yılı, Suudi Arabistan-İran ilişkilerinde yeni bir dönem başlatmaya dönük iyi niyetlerin açıklandığı, fakat bunların bir türlü eyleme dönüştürülemediği “kayıp” bir yıl olmuştur. Ağustos 2013’te Hasan Ruhani’nin göreve gelmesinden sonra İran’ın Arap ülkelerle ilişkilerinde yeni bir sayfa açılacağı umutları yükselmişti. Ne var ki; Suriye, Irak ve Yemen’deki gelişmeler Riyad ve Tahran’ın düşmanlığı bir tarafa bırakarak işbirliği yapabilmelerinin önünde büyük bir engel teşkil etmiştir. Bir taraftan karşılıklı diplomatik davetler yaparken, diğer taraftan söz konusu ülkelerdeki rekabet ve çatışmadan dolayı karşılıklı olarak birbirlerini suçlamışlardır.

2014’te Suudi Arabistan-İran ilişkilerinde meydana gelen ilk gelişme 22 Ocak’ta İsviçre’de yapılacak Cenevre-2 konferansına BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon’un İran’ı da davet etmesine⁷⁴ Suudi yönetiminin karşı çıkmasıyla ortaya çıkmıştır. ABD’nin Cenevre-1’i kabul ettiği takdirde İran’ın Cenevre-2’ye katılmasında bir sakınca görmediğini açıklaması Riyad yönetimini ve Suriyeli muhalifleri oldukça rahatsız etmiştir.⁷⁵ Suudi Arabistan, İran’ın Cenevre-2’ye katılmasının uygun olmadığını ileri sürerek karşı çıkmış,⁷⁶ İran yönetimi ise gelen tepkiler ve ileri sürülen ön şartlar nedeniyle konferansa katılmamıştır.⁷⁷ Yıl içerisinde iki ülke ilişkilerine dair meydana gelen başka bir gelişme ise İran eski Cumhurbaşkanı ve Maslahat Konseyi Başkanı Haşimi Rafsancani’nin, Suudi Arabistan’ın Tahran büyükelçisiyle görüşmesi ve iki ülkenin bölgesel meseleler konusunda işbirliği yapması çağrısı olmuştur.⁷⁸

Daha sonra Mayıs ayında Dışişleri Bakanı Suud el-Faysal yaptığı basın toplantısında İran’ın komşuları olduğunu ve Suudi Arabistan’ın müzakereye hazır olduğunu ifade ederek Dışişleri Bakanı Cevad Zarif’i açık bir şekilde ülkesine davet etmiştir.⁷⁹ Buna karşılık İran Dışişleri Bakanlığı’ndan yapılan açıklamada komşu ülkelerle bağları güçlendirmek İran’ın öncelikleri arasında olduğu ve Suudi Arabistan’a ziyaretin de gündemde olduğu aktarılmıştır.⁸⁰ İran ayrıca, Riyad ile bölgesel meselelerin çözümü ve yanlış anlaşılmaların giderilmesi için görüşmeler yapmaktan memnuniyet duyacağını açıklamıştır.⁸¹ Dışişleri Bakanı Zarif, Aralık 2013’te Suudi Arabistan ve Bahreyn hariç diğer Körfez ülkeleri Kuveyt, Katar, BAE ve Umman’a ziyaret gerçekleştirmiş, Riyad’a ise ayrı bir ziyaret yapacağını söylemiştir.⁸² Haziran ayına geldiğinde Suudi yönetimi 18 Haziran’da Cidde’de yapılacak İslam İşbirliği Teşkilatı Dışişleri Bakanları toplantısına Dışişleri Bakanı Cevad Zarif’i resmi olarak davet etmiş, buna karşılık İran’dan yapılan açıklamada karşılıklı ziyaretlerin yapılması ülke gündeminde denilerek geçirilmiştir.⁸³ Ancak IŞİD’in Haziran ayında Irak’ta ilerlemesi ve Şii gruplarla savaşması iki ülke ilişkilerini yeniden eskiye döndürmüş, karşılıklı suçlamalar yapılmıştır. İran yönetimi, IŞİD’in bölgede ortaya çıkması ve yükselişinin Suudi Arabistan ve Katar’ın izledikleri politikalar sonucu olduğunu iddia etmiştir.⁸⁴ Bu gergin atmosferde İran Dışişleri Bakanlığı, Suudi Arabistan’a bir ziyaret planının olmadığını duyurmuştur.⁸⁵

İran-Suudi ilişkilerinin diplomatik ziyaretler bağlamında 2014'te meydana gelen en önemli gelişme İran Dışişleri Bakan Yardımcısı Hüseyin Abdullahiyan'ın 26 Ağustos'ta Riyad'a yaptığı resmi ziyarettir. Söz konusu ziyaret Hasan Ruhani döneminde iki ülke arasında gerçekleşen en üst düzeyli diplomatik temas olmuştur. Abdullahiyan Riyad'daki görüşmeleri kapsamında Dışişleri Bakanı Suud el-Faysal ile bir araya gelmiş, ikili ilişkileri ve bölgesel gelişmeleri masaya yatırmıştır.⁸⁶ Ziyaretin ardından Abdullahiyan, iki ülkenin siyasal ilişkilerde yeni bir sayfa açmaya ihtiyacı olduğunu vurgulayarak ziyaretin olumlu ve yapıcı gelişmelere sahne olduğunu belirtmiştir.⁸⁷ ABD'de yapılacak BM Genel Kurulu öncesi Dışişleri Bakanı Cevad Zarif yaptığı açıklamada, Suudi Arabistanlı mevkidaşı ile ABD'de görüşmeye hazır olduklarını ve bu fırsatın değerlendirilmesini umduklarını ifade ederek Dışişleri Bakanı Suud el-Faysal'a mesaj göndermiştir.⁸⁸ Zarif, Suudi Arabistan'ın İran için önem arz ettiğini, Suudi Arabistan'a ziyaret yapmaya hazır olduğunu ve kendisinin de Suudi mevkidaşını ağırlamaktan memnuniyet duyacağını belirtmiştir.⁸⁹

Bu çerçevede iki ülke Dışişleri Bakanları BM Genel Kurulu toplantısında bir araya gelmiştir.⁹⁰ Bu görüşme iki ülke arasındaki Dışişleri Bakanları seviyesindeki en üst düzeyli temas olmuştur. Konuya ilişkin açıklama yapan Zarif, bu görüşmenin iki ülke arasında yeni bir başlık açması noktasında ilk adım olduğunu belirtmiştir.⁹¹ Ne var ki, ilişkilerdeki bu ilerleyiş Ekim ayına gelindiğinde yeni bir engele takılmış, yeniden karşılıklı suçlamalar ve restleşmeler yapılmış, gerilim yükselmiştir. Suudi Arabistan'da Şii din adamı Şeyh Nimr Bekir el-Nimr'in idam cezası alması İran yönetiminin ağır tepkisiyle karşılaşmıştır. İran Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada idam cezasının uygulanmasının Suudi Arabistan açısından kötü sonuçları olacağı ifade edilmiştir.⁹² Daha sonra Haşimi Rafsancani'nin Kral Abdullah'a mektup yazmasıyla idam cezası kaldırılmış,⁹³ gerilim düşmüştür. Ancak Yemen'deki Husilerin ilerleyişi iki ülke ilişkilerinde gerilimi yeniden tırmandırmıştır. Suudi Dışişleri Bakanı Suud el-Faysal Yemen, Irak ve Suriye'de İran'ın çözümün değil, problemin bir parçası olduğunu ve İran'ın bu ülkeleri işgal ettiğini söylemiştir. Buna misilleme olarak İran'dan yapılan açıklamada ise Suudi Arabistan'ın Bahreyn'de işgalci olduğu ve bu ülkeden askerilerini çekmesi gerektiği söylenmiştir.⁹⁴

Riyad-Tahran ilişkileri üzerinde olumsuz sonuçları olan son bir gelişme ise ekonomisi petrole bağımlı olan İran'ın, petrol fiyatlarının 2014 yılında %65 oranında değer kaybetmesi ve varil fiyatının 110 dolardan 46 dolar seviyelerine kadar gerilemesinden Suudi Arabistan'ı sorumlu tutması olmuştur. Suudi yönetiminin düşen petrol fiyatları karşısında arzı kısmaması petrol fiyatlarını iyice aşağı çekmiş, Tahran ise Riyad'ın petrol politikasının arkasında İran'ı zayıflatmayı hedefleyen siyasi nedenlerin olduğunu ileri sürmüştür.

Suudi Arabistan-Irak İlişkileri

Suudi Arabistan-Irak ilişkileri bağlamında 2014 yılının ayırt edici özelliği, gerilimin ve karşılıklı suçlamaların had safhaya tırmandığı ve aynı zamanda Irak'taki yönetim değişikliğiyle ilişkilerde yakınlaşmanın başladığı bir dönem ihtiva etmesidir. İki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler 1990'da Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgali nedeniyle kopmuş ve bir daha kurulamamıştır. 2003'teki ABD'nin Irak'ı işgali sonrasında Şiiilerin yönetime gelmesiyle karşılıklı düşmanlık ve şüphe yeni bir boyut kazanmıştır. Riyad ısrarla Bağdat'taki Şii Nuri el-Maliki yönetimini İran ile yakın ilişki içerisinde bulunarak iç ve dış politikada mezhepçi politikalar izlemekle itham etmiş, bir türlü ilişkilerde yeni bir sayfa açacak karşılıklı güven ve saygı ortamı sağlanamamıştır. Maliki yönetimi ise Suudi Arabistan'ı bölgede ve Irak'ta mezhepçi olmakla ve aşırı İslamcı terör örgütleriyle işbirliği yapmakla suçlamıştır.

2014 yılında yukarıdaki siyasi çerçeveye oturan önemli bir gelişme yaşanmıştır. 2013 yılında yoğunluğunu artıran ve 2014 yılında kanlı bir mezhep savaşına dönüşen Irak'taki iç savaş, iki ülke ilişkilerinde tansiyonu yükseltmiştir. Özellikle Irak'ın Felluce ve Ramadi şehirlerinde silahlı Sünni aşiretler ve İŞİD'in güçlenmesi ve Bağdat yönetiminin zayıflaması Başbakan Maliki'yi dış mihrak aramaya itmiştir. Mart ayında Irak Başbakanı Maliki verdiği bir röportajda Suudi Arabistan ve Katar'ı Irak'taki iç savaşta silahlı grupları desteklemekle ve terörizme destek vermekle suçlamıştır. Irak'taki mezhep savaşı ve güvenlik sorunundan bu iki ülkeyi sorumlu tutan Maliki'ye göre Irak'taki aşırı gruplara Riyad ve Doha yönetimleri silah ve para yardımı yapmıştır.⁹⁵ Suudi Arabistan bu suçlamalara karşı, Bağdat yönetiminin tepkisini saldırgan ve sorumsuz bir açıklama olarak değerlendirmiştir.⁹⁶ KİK Genel Sekreteri de Maliki'nin Suudi Arabistan ve Katar'ı eleştirmesiyle ilgili olarak Maliki'nin Irak'taki başarısızlığını başkalarına yıkmaya çalıştığını söylemiştir.⁹⁷ Benzer bir gelişme de Haziran ayında İŞİD'in Musul'u ele geçirmesiyle yaşanmıştır. İŞİD'in arkasında Suudi Arabistan'ın olduğunu iddia eden Maliki, Riyad'ı Irak'taki mezhep savaşından sorumlu olmakla suçlamıştır.⁹⁸ Buna karşılık Dışişleri Bakanı Suud el-Faysal, Suudi Arabistan'ın İŞİD'i terör örgütü ilan ettiğine değinerek, Irak'taki iç savaşın sorumlusu olarak Maliki'nin mezhepçi politikalarını sorumlu tutmuştur.⁹⁹

İŞİD'in Irak'ta güçlenmesi ve ilerleyişini kendisine ciddi bir güvenlik tehdidi olarak gören Riyad, Temmuz ayında Suudi Arabistan-Irak sınırına 30 bin askerini göndererek tedbirler almıştır.¹⁰⁰ Daha sonra sınır güvenliğine takviye olarak helikopterler de gönderilmiştir.¹⁰¹ Öte yandan 2014 yaz aylarında zirveye tırmanan Riyad-Bağdat gerilimi, Irak'ta meydana gelen liderlik değişikliğiyle düşmeye başlamıştır. Temmuz ayında Fuad Masum'un Cumhurbaşkanı seçilmesi ve Ağustos ayında Maliki yerine Haydar el-İbadi'nin başbakan olmasıyla Irak'ın Suudi Arabistan ile ilişkileri normalleşmeye başlamıştır. Cumhurbaşkanlığına ve başbakanlığa seçilen yeni liderler Suudi yönetimi tarafından olumlu karşılanmıştır.¹⁰² Kral Abdullah Haydar el-İbadi'ye tebrik

mesajı gönderirken, Dışişleri Bakanı Suud el-Faysal ise Maliki'nin yerine İbadi'nin hükümeti kurmasını “son zamanlarda duyduğum en güzel haber” şeklinde karşılamıştır.¹⁰³

Böyle bir siyasi atmosferde Cidde'de Eylül'de düzenlenen IŞİD gibi radikal örgütlerle mücadele kapsamında alınacak önlemlerin ve izlenecek politikaların istişare edildiği Terörizm Zirvesi'ne Irak Dışişleri Bakanı İbrahim Caferi de katılmıştır.¹⁰⁴ ABD, Mısır, Suudi Arabistan ve Türkiye gibi önemli aktörlerin katıldığı zirve sonrasında IŞİD'e karşı uluslararası koalisyon oluşturulması kararı alınmıştır. Kasım ayına gelindiğinde iki ülke ilişkilerinde yeni bir dönemin işaretlerini veren en önemli gelişme ise Irak Cumhurbaşkanı Fuad Masum ve Irak Meclis Başkanı Cuburi'nin Suudi Arabistan ziyaretidir. Söz konusu ziyaretlerin temel gündem maddeleri iki ülke ilişkilerinin normalleşmesi ve terörle mücadele konusunda işbirliği yapılması olmuştur.¹⁰⁵ Aralık ayına gelindiğinde iki ülke ilişkileri normalleşmiş ve Suudi Arabistan 25 yıl aradan sonra Irak'a büyükelçilik açacağını duyurmuştur.¹⁰⁶

Suudi Arabistan-Mısır İlişkileri

Suudi Arabistan-Mısır ilişkileri açısından 2013 yılı yeni bir dönemin başlangıcına işaret etmişti. Riyad yönetimi 3 Temmuz darbesiyle iktidarı ele geçiren askeri yönetimle ittifak kurmuş, bölgesel ve iç tehditlerle mücadelede birlikte hareket edeceklerinin sinyallerini vermişti. 2014 yılı ise iki ülke ilişkilerinde işbirliği alanlarının çeşitlenerek güçlendiği ve bölgesel gelişmeler karşısında koordinasyon halinde çalıştıkları bir dönem olmuştur. Müslüman Kardeşler ile mücadele, Katar'ın tecrit edilmesi ve IŞİD tehdidi gibi konularda izlenecek politikalarda Riyad ve Kahire arasında bir ittifaktan söz edilebilir. Suudi yönetimi, müttefiki Mısır'ın ekonomik bakımdan ayakta kalabilmesi için 2014'ün hemen başında 4 milyar dolar daha yardım yapacağını duyurmuştur.¹⁰⁷ Diğer taraftan Mısır Genelkurmay Başkanı Sisi, Şubat ayında Rusya'ya giderek Suudi Arabistan'ın finanse edeceği ileri sürülen silah anlaşmasının detaylarını görüşmüştür.¹⁰⁸ Temmuz'da ise Mısır'a ekonomik yardım yapılması amacıyla düzenlenecek konferans öncesi konuşan Kral Abdullah, Mısır'ın geleceğine destek çıkmayan ülkelerin aralarında yeri olamayacağını ve Mısır'ın içişlerine karışılmasına müsaade etmeyeceklerini ifade etmiştir.¹⁰⁹

Müslüman Kardeşler ve Katar meselesiyle ilgili olarak da söz konusu iki ülke 2014 yılında ortak hareket etmiştir. Mısır'ın Müslüman Kardeşler'i terör örgütü ilan etmesinin ardından Suudi Arabistan da aynı kararı almış, aynı şekilde Suudi Arabistan ve diğer iki Körfez ülkesinin Katar'dan büyükelçilerini geri çekmesinden sonra Mısır'da aynı politikayı izlemiştir. Son olarak Kasım ayında Katar'ın geri adım atarak Müslüman Kardeşler ile ilgili olarak bazı kararlar almasından sonra Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn'in yeniden büyükelçilerini Doha'ya gönderme kararı almalarından sonra Aralık ayında da Katar-Mısır ilişkilerinde yumuşama meydana gelmiş, iki ülke arasında müzakereler başlamıştır.¹¹⁰

İki ülke arasındaki diplomatik ziyaretlere bakıldığında 2014 yılında iki üst düzey ziyaret gerçekleşmiştir. Bunlardan birincisi, Sisi'nin Mısır'da cumhurbaşkanlığı görevine başlamasından hemen sonra 20 Haziran'da Kral Abdullah tarafından yapılan ziyarettir.¹¹¹ Bu, Mübarek'in devrilmesinden sonra devlet başkanlığı düzeyinde yapılan ilk ziyaret olmuştur. İki lider, ikili ilişkileri ve bölgesel gelişmeler hususunda temaslarda bulunmuşlardır.¹¹² İkinci diplomatik gelişme ise 10-11 Ağustos tarihlerinde Sisi'nin Suudi Arabistan'a gerçekleştirdiği iki günlük resmi ziyarettir.¹¹³ Sisi'nin ziyaretinin sembolik önemi göreve geldikten sonra ilk yurt dışı ziyaretini Suudi Arabistan'a yapmış olmasıdır. Kral Abdullah ile bir araya gelen Sisi, İŞİD'in bölgedeki güvenlik ve istikrarı bozması, İsrail-Filistin Savaşı ve ikili ilişkilere dair istişarede bulunmuştur.

Sisi'nin sözcüsü İhab Bedevi ziyarete ilişkin açıklamasında, terörizm ve aşırıçılık ile mücadele ve İslam'ın gerçek ve ılımlı değerlerinin hakim kılınması hususlarında iki ülkenin birlikte çalışacaklarını ifade etmiştir.¹¹⁴ Suudi Dışişleri Bakanı Suud el-Faysal ise ziyareti değerlendirmesinde, dış güçlerin müdahaleleri, iç isyanlar ve Araplar-arası anlaşmazlıkların olduğu bir dönemde düşmanlara karşı birlikte hareket etmenin ve dayanışmanın önemine dikkat çekmiştir.¹¹⁵ Kasım ayında ise Arap medyasında Suudi Arabistan, Mısır, BAE ve Kuveyt'in bölgede ülkelerin güvenlik ve istikrarını bozan İŞİD vb. iç ve dış tehditlere karşı mücadele edecek ortak bir askeri güç oluşturma konusunu görüştiklerini aktarmıştır.¹¹⁶ Ağustos ayında Mısır ve BAE hava kuvvetlerinin Libya'da İslamcı gruplara saldırı düzenlediği iddiasıyla¹¹⁷ birlikte düşünüldüğünde bölgede Suudi Arabistan ve Mısır'ın liderlik ettiği yeni bir çekirdek Arap ittifakı kurma düşüncesinde oldukları yorumu yapılabilir.

Suudi Arabistan-ABD İlişkileri

2013 yılı Suudi Arabistan-ABD ilişkileri bakımından meydana gelen bazı gelişmeler ve görüş ayrılıkları nedeniyle gerilimin yükseldiği bir dönem olmuştu. Mısır'da yaşanan darbeye yaklaşımı, Suriye'ye askeri müdahaleden ve muhaliflerin silahlandırılmasından uzak durması ve İran ile nükleer müzakerelerde somut adımların atılmasının beraberinde getirdiği yakınlaşma gibi değişkenler iki ülke arasında anlaşmazlığa neden olmuştu. ABD'nin bölgede kendine yeni müttefikler arayışı içerisinde olduğu ve dış politikada ağırlığı Ortadoğu'dan Asya'ya kaydıracağı yorumları Riyad yönetimini ciddi anlamda tedirgin etmişti. Suud yönetiminin bazı üyeleri ABD'nin bu politikasına karşı ulusal ve uluslararası platformlarda tepkilerini dile getirdiler. Öyle ki Vali Nasr, Riyad-Washington ilişkilerine dair yazdığı bir makalede ABD'nin Ortadoğu'da karşı karşıya kaldığı en büyük meydan okumanın Suudi Arabistan'ın İran ile nükleer müzakerelere tepkisini idare etmenin olduğunu altını çizmiştir.¹¹⁸

2014 yılına iki ülke arasında şüphe, tedirginlik ve suçlamaların hakim olduğu bir ilişki düzeyiyle girildi. Ancak Washington, Ortadoğu'da izlediği politikadan Suudi yönetimin kaygılandığı ve rahatsızlık duyduğunun farkında olarak 2013'un sonlarından başlamak üzere ilişkileri rayına oturtmaya

dönük bir dizi diplomatik hamle gerçekleştirmiştir. Örneğin Aralık 2013'te Bahreyn'de düzenlenen güvenlik konferansı Manama Diyalogunda konuşan ABD Savunma Bakanı Chuck Hagel, İran ile nükleer anlaşmaya varmış olmanın İran'ın artık tehdit oluşturmadığı anlamına gelmediğini vurgulayarak Washington yönetiminin Körfez ülkelerine füze savunma sistemleri satmayı düşündüğünü ifade etmiştir.¹¹⁹ Ocak 2014'te Dünya Ekonomik Forumu'nda konuşan Dışişleri Bakanı John Kerry de, ABD'nin Ortadoğu'dan çekildiği eleştirilerine cevap olarak Washington yönetiminin Ortadoğu'ya angaje olma-ya devam ettiğini söylemiştir.¹²⁰

ABD Başkanı Barak Obama'nın bozulan iki ülke ilişkilerini düzene koymak üzere 28 Mart'ta Suudi Arabistan'a gerçekleştirdiği ziyareti de bu çerçevede değerlendirmek gerekir.¹²¹ İki lider arasındaki görüşmeden medyaya yansıyan bilgilere göre Başkan Obama, Suriye'de muhaliflere silah yardımı ve İran ile yakınlaşma konularında Kral Abdullah'a güvence verdiği ileri sürülmüştür.¹²² Suudi medyası ziyareti olumlu karşılamış, iki ülkenin stratejik ortaklığını sürdürdüğünü manşetlere taşımıştır.¹²³ Öte yandan Suudi Arabistan'ın da Suriye'de radikal grupları desteklememe konusunda taahhüt verdiği ileri sürülmüş ve burada ılımlı muhalif grupların destekleneceği kabul edilmiştir. Hatta Obama'nın Riyad ziyaretinde İstihbarat Başkanı Bender bin Sultan'ın görevinden alınmasını istediği basına yansımıştır.¹²⁴ Daha sonra Suudi Arabistan'ın Suriye politikasının baş mimarı ve Esed'ı devirmek için aşırı İslamcı gruplarla işbirliği yaptığı iddia edilen İstihbarat Başkanı Bender bin Sultan görevinden alınmıştır.¹²⁵ Böylece iki ülke arasındaki gerginlik aşılmış, ilişkiler büyük oranda düzelmiştir.

ABD'nin başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez ülkelerinin kaygılarını gidermeye yönelik bir diğer hamlesi ise Savunma Bakanı Chuck Hagel'in Mayıs ayında Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde KİK ülkelerinin Savunma Bakanları ile toplantı gerçekleştirmesidir.¹²⁶ 14 Mayıs'ta Cidde'de yapılan toplantıda bölgesel tehditler ve onlara ilişkin alınacak tedbirler görüşülmüş, ABD yönetimi savunma anlamında Körfez ülkelerine taahhütlerini yinelemiştir.¹²⁷ Ancak Suudi Arabistan ile ABD arasında bölgede yeniden işbirliği ve koordinasyonu beraberinde getiren en önemli gelişme ortak tehdit olarak görülen İŞİD'in 2014 yazında Irak ve Suriye'de gücünü artırmasıdır. Eylül ayında Başkan Obama, İŞİD'e karşı savaştıkları uluslararası bir koalisyon oluşturulacağını açıklamasından¹²⁸ hemen sonra 10 Eylül'de Suudi Arabistan'da ABD, KİK ülkeleri, Türkiye, Irak, Mısır, Ürdün ve Lübnan'ın Dışişleri Bakanları Terörle Mücadele Toplantısı gerçekleştirmişlerdir.¹²⁹ Suudi Arabistan bu toplantıda kendi topraklarında İŞİD'e karşı savaşmak üzere eğitilecek askerlerin eğitim kampı açılmasını kabul etmiştir.¹³⁰ 23 Eylül'de ise ABD'nin liderliğinde oluşturulan koalisyon güçleri Suriye'de İŞİD hedeflerine karşı hava saldırısına başlamış, Suudi Arabistan da saldırılara bizzat katılarak destek vermiştir.¹³¹

Sonuç

Yukarıda da vurgulandığı gibi Suudi Arabistan 2014 yılında hem iç hem de dış siyasette sıkıntılı günler geçirmiştir. Her ne kadar Mısır'a verdiği destekle Arap isyanları öncesindeki statükonun muhafaza edilmesi konusunda abartılı bir siyaset izlemesinin sonucunda bölgede daha fazla yabancılaşmış ve ötekileştirilmiştir. Suudi Arabistan iç siyasetinde bir taraftan aşırı Sünni grupların diğer taraftan da Şii grupların artan bir muhalefeti söz konusudur. Riyad yönetimi dış siyasetinde bölgenin en önemli iki devleti olan İran ile Türkiye'yi eş zamanlı olarak karşısına alma yanlısına düşmüştür. 2014 yılı, küresel güçlerin de farklı senaryoları harekete geçirerek belirli bir ülke üzerinden çalışma yapmak istemediklerini göstermiş; Suudi Arabistan da bundan payını almıştır.

Kronoloji

- **3 Şubat:** Kral Abdullah yayınladığı Kraliyet Kararnamesi ile cihat adı altında yurt dışına savaşmaya giden, yabancı örgütlere mali destek veren ve ülke içinde terörist gruplara katılan kişilerin 20 yıla kadar hapis cezası alacaklarını ilan etti.
- **5 Mart:** Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn yayınladıkları ortak bildiriyle güvenlik ve istikrarlarına zara verdiği gerekçesiyle Katar'daki büyükelçilerini geri çağırıldılar.
- **7 Mart:** Suudi Arabistan; Suriye ve Irak'ta faaliyet gösteren İŞİD ve Nusra, Yemen'de faaliyet gösteren AYEK ve Şii Husilerin silahlı örgütü Ensarullah, Suudi Arabistan Şiilerinin kurduğu Hicaz Hizbullah'ı ve hemen hemen tüm bölge ülkelerinde faaliyet gösteren Müslüman Kardeşleri terörist örgüt olarak ilan etti.
- **9 Mart:** Irak'taki mezhep savaşı ve güvenlik sorununun sorumlularının Suudi Arabistan ve Katar olduğunu söyleyen Irak Başbakanı Maliki, bu iki ülkeyi İŞİD'e mali ve moral destek vermekle suçladı.
- **27 Mart:** Kral Abdullah yayınladığı Kraliyet Kararnamesi'yle 79 yaşındaki Velihaht Selman bin Abdülaziz'in yanına ikinci bir Velihaht olarak 68 yaşındaki Mukrin bin Abdülaziz'i atadı.
- **28 Mart:** ABD Başkanı Barak Obama, Suudi Arabistan'ı ziyaretinde ikili ilişkileri ve bölgesel gelişmeleri görüştü.
- **14 Mayıs:** Suudi Dışişleri Bakanı Suud el-Faysal yaptığı basın toplantısında İran'ın, komşuları olduğunu ve Suudi Arabistan'ın müzakereye hazır olduğunu ifade ederek Dışişleri Bakanı Cevad Zarif'i ülkesine davet etmiştir.
- **20 Haziran:** Kral Abdullah, Mısır'ı ziyareti kapsamında Sisi ile bir araya geldi.
- **23 Temmuz:** Katar Emiri Tamim bin Hamad el-Sani, Suudi Arabistan'ı ziyaretinde ikili ilişkiler ve İsrail'in Filistin'e saldırıları gibi bölgesel gelişmeler hakkında Kral Abdullah ile görüşme yaptı.
- **10-11 Ağustos:** Sisi, Suudi Arabistan'a iki günlük resmi ziyaret gerçekleştirdi, Kral Abdullah ile iki ülke ilişkilerini ve bölgesel gelişmeleri değerlendirdi.
- **26 Ağustos:** İran Dışişleri Bakan Yardımcısı Hüseyin Abdullahiyan Suudi Arabistan'a resmi ziyaret gerçekleştirdi.
- **10 Eylül:** Suudi Arabistan'da ABD, KİK ülkeleri, Türkiye, Irak, Mısır, Ürdün ve Lübnan'ın Dışişleri Bakanları Terörle Mücadele Toplantısı gerçekleştirildi, İŞİD'e yönelik alınacak tedbirler ve izlenecek politikaları görüşüldü.

- **15 Ekim:** Suudi Arabistan'da rejim karşıtı gösteriler düzenleyen şiilerin nderi Nimr Bekir el-Nimr'in idamına karar verilmiştir.
- **4 Kasım:** AYEK'in Muharrem Ayı anma törenleri esnasında cami çıkışında şiilere yaptığı bombalı saldırıda aralarında çocukların da bulunduğu 7 kişi hayatını kaybetti.
- **11 Kasım:** Irak Cumhurbaşkanı Fuad Masum, Suudi Arabistan ziyareti kapsamında Kral Abdullah ile grüşti.
- **16 Kasım:** Riyad'da yapılan KİK Dışışleri Bakanları toplantısıyla KİK içerisindeki diplomatik krizin aşıldığı açıklanmıştır.
- **9 Aralık:** 35. KİK Liderler Zirvesi Katar'ınbaşkenti Doha'da gerçekleştirildi.
- **9 Aralık:** KİK Liderler Zirvesi'nde üye devletler ortak askeri komutanlık, bölgesel polis teşkilatı (GCC-POL) ve ortak deniz gc olmak üzere  farklı güvenlik gc oluşturma kararı aldılar.

Notlar

- 1 "Saudi court jails 7 Eastern Region protestors for 20 years", *Gulf News*, 20 Şubat 2014.
- 2 "Four dead in clash in Saudi's Shiite east: ministry", *The Daily Star*, 20 Şubat 2014.
- 3 "Gunmen open fire on police in Eastern Province in Saudi Arabia", *Gulf News*, 25 Şubat 2014.
- 4 "Saudi lists Brotherhood as 'terrorist' group", *Al Jazeera*, 7 Mart 2014.
- 5 "Shiite Saudi clerics warn against violence", *Gulf News*, 10 Mart 2014.
- 6 Angus McDowall, "Saudi court sentences Shi'ite to death for sedition", *Reuters*, 28 Mayıs 2014.
- 7 Rahat Husain, "Saudi courts give death sentences to Shiite clerics' relatives", *Washington Times*, 3 Haziran 2013.
- 8 Angus McDowall, "Saudi cout sentences Shi'ite to death for sedition", *Reuters*, 28 Mayıs 2014.
- 9 "Saudi court sentences Shiite clerics, Qaeda militant to death", *Al Arabia*, 16 Ekim 2014.
- 10 "Saudi court sentences popular Shia cleric to death", *Al Jazeera*, 15 Ekim 2014.
- 11 Frederic Wehrey, "Saudi Arabia has a Shiite problem", *Foreign Policy*, 3 Kasım 2014.
- 12 Aras Karami, "Iranian officials condemn death sentence of Saudi cleric", *Al Monitor*, 16 Ekim 2014; "Saudi Arabia pay heavy price if Nimr executed: Iran cleric", *Press TV*, 24 Ekim 2014.
- 13 "Saudi King suspends death sentence for Sheikh Al-Nimr after Rafsanjani's Letter", *Fars News Agency*, 2 Kasım 2014.
- 14 "TwomoregetdeathsentenceinSaudiEasternProvinceprotest", *GulfNews*, 22Ekim2014.
- 15 "Riyadh jails protesters, militants for up to 10 years", *Gulf News*, 4 Kasım 2014.
- 16 "Saudi Arabia says Islamic State ordered attack on Shi'ites in al-Ahsa", *Reuters*, 24 Kasım 2014.
- 17 Rick Gladstone, "Saudi Arabia takes action after Shiite are attacked", *International New York Times*, 4 Kasım 2014.
- 18 "Saudi arrests key suspects in Shia attack", *Al Jazeera*, 25 Kasım 2014.
- 19 "Riyadh says attackers behind Shiite killings link to Daesh", *Gulf News*, 24 Kasım 2014.
- 20 Riyadh calms sectarian tensions after deadly attack", *Gulf News*, 12 Kasım 2014.
- 21 "Saudi forces kill four militant in Awamiya", *Gulf News*, 20 Aralık 2014.
- 22 "Saudi King issues royal decree cracking down on terrorism", *As Sarq Al Awsat*, 4 Şubat 2014.
- 23 "Saudi's top cleric warns against fighting abroad", *Gulf News*, 6 Şubat 2014.
- 24 "Riyadh gives jihadists 15 day ultimatum to return", *Gulf News*, 7 Mart 2014.
- 25 "Riyad jails Islamist for 8 years for twitter protest call", *Gulf News*, 10 Mart 2014.
- 26 "Saudi Arabia jails 13 for aiding overseas fighters", *Reuters*, 14 Nisan 2014.
- 27 "62 member terror ring dismantled", *Arab News*, 6 Mayıs 2014.
- 28 "Attack on Saudi border post kills ten", *Al Arabia*, 5 Temmuz 2014.
- 29 "Suudi Arabistan'da Irak sınırına 30 bin askeri", *Yeni Şafak*, 3 Temmuz 2014.
- 30 "Suudi topraklarına havan topu", *Al Jazeera Turk*, 8 Temmuz 2014.
- 31 "İslam'ın bir numaralı düşmanı", *Al Jazeera Turk*, 19 Ağustos 2014.
- 32 "Saudi poliçe arrest 88 terror suspects", *Al Arabia*, 3 Eylül 2014.

- 33 "Suudi Arabistan'da 135 kişi gözaltına alındı", *Anadolu Ajansı*, 7 Aralık 2014.
- 34 "Saudi Arabia replaces intelligence chief", *Al Jazeera*, 16 Nisan 2014.
- 35 "Saudi spy chief ousted 'under US pressure'", *Gulf News*, 17 Nisan 2014.
- 36 "Suudi Arabistan Kralının durumu stabil", *Al Jazeera Turk*, 3 Ocak 2015.
- 37 "Saudi prince Muqrin named second-in-line", *Al Jazeera*, 27 Mart 2014.
- 38 "Saudi women demand end of male control", *Al Jazeera*, 2 Mart 2014.
- 39 Elliot friedland, "Saudi Arabia: women gaining rights slowly, demand equality", *The Clarion Project*, 26 Mart 2014.
- 40 "'Saudi women cannot go to male doctors alone', says cleric", *Gulf News*, 13 Şubat 2014.
- 41 Julian Pecquet, "Members press Obama to raise human rights in Saudi Arabia", *Al Monitor*, 25 Mart 2015.
- 42 "Physical education for Saudi girls stirs debate", *Al Arabia*, 15 Nisan 2015.
- 43 "BAE'den Katar'a Karadavi uyarısı", *Dünya Bülteni*, 25 Ocak 2014.
- 44 "UEA jails 30 Emirati and Egyptian Islamists", *The Daly Star*, 22 Ocak 2014.
- 45 "UEA summons Qatar envoy over Qaradawi remarks", *Al Jazeera*, 2 Şubat 2014.
- 46 "GCC Secretary General Al Zayani condemns accusations levelled by Yousuf Al Karadawi", *Gulf News*, 3 Şubat 2014.
- 47 "Egypt summons Qatar's charge d'affaires over Egyptian clerics", *Khaleej Times*, 4 Şubat 2014."
- 48 "Bahrain slams Qatar over naturalization", *World Bulletin*, 7 Ağustos 2014.
- 49 "UEA, Saudi Arabia and Bahrain issue joint statement on Qatar", *Gulf News*, 5 Mart 2015.
- 50 "Saudi, UEA, Bahrain withdraw Qatar envoy", *Al Jazeera*, 5 Mart 2014.
- 51 Joseph Kechichian, "The making of a GCC crisis", *Gulf News*, 5 Mart 2014.
- 52 "Saudi, UEA, Bahrain withdraw Qatar envoy", *Al Jazeera*, 5 Mart 2014.
- 53 "Qatar defends foreign policy over Gulf right", *Al Jazeera*, 11 Mart 2014; "Doha reaffirms foreign policy 'non-negotiable'", *Gulf News*, 10 Mart 2014.
- 54 "İhvan'ın 'terör örgütü' ilan edilmesi 'siyasi bir savaş'", *Anadolu Ajansı*, 11 Mart 2014.
- 55 "Saudi Arabia has evidence of Qatari meddling", *Gulf News*, 17 Mart 2014; "What did the Qataris say about Saudi Arabia", *Gulf News*, 17 Mart 2014.
- 56 "Saudi threatens to block Qatar's land, sea borders", *Arabian Business*, 10 Mart 2014; "Saudi could block Qatar Airways from air space: military analyst", *Arabian Business*, 16 Mart 2014.
- 57 "Qatar is part of UEA: Dubai security official", *The Daly Star*, 1 Nisan 2014.
- 58 "Gulf states agree deal to end Qatar tension", *Al Jazeera*, 17 Nisan 2014.
- 59 "Rift within GCC 'coming to end'", *Gulf News*, 17 Nisan 2014.
- 60 "Qatar 'refuse' to sign final GCC report", *Gulf News*, 20 Ağustos 2014.
- 61 "Qatar emir meets Saudi king in Jeddah to discuss Gaza fighting", *Reuters*, 22 Temmuz 2014.
- 62 "Qatar Emir receives Saudi minister", *Gulf News*, 6 Ağustos 2014.
- 63 "Saudi team in Doha for talks ahead of GCC meet", *Gulf News*, 27 Ağustos 2014.
- 64 "Körfez'de gerilim hafifliyor", *Al Jazeera Turk*, 31 Ağustos 2014.
- 65 "Qatar refuse to sign final GCC report", *Gulf News*, 20 Ağustos 2014.

- 66 "GCC foreign minister meeting postponed", *Gulf News*, 10 Kasım 2014.
- 67 "Elçiler Katar'a geri dönüyor," *Al Jazeera Turk*, 16 Kasım 2014.
- 68 "BAE'nin Doha büyükelçisi Amiri görevini devraldı", *Akşam*, 2 Aralık 2014.
- 69 "Körfez zirvesi Doha'da toplanıyor", *Al Jazeera Turk*, 9 Aralık 2014.
- 70 ""Gulf Arab states to create regional police force, navy", *The Daily Star*, 10 Aralık 2014.
- 71 "Importance of unity stressed as GCC summit opens", *Gulf News*, 9 Aralık 2014.
- 72 "GCC countries to set up Gulf police", *Gulf News*, 1 Mayıs 2014.
- 73 "ISIL and Iran to dominate Gulf Arab summit", *Al Jazeera*, 9 Aralık 2014.
- 74 "İran'da davet edildi", *Anadolu Ajansı*, 20 Ocak 2014.
- 75 "İran olmazsa Cenevre sahte olur", *Al Jazeera Turk*, 20 Ocak 2014.
- 76 "Saudi Arabia: Iran 'not eligible' to attend Syria talks", *Al Arabia*, 20 Ocak 2014;
"Riyadh: No room for Tehran at Geneva 2", *Arab News*, 21 Ocak 2014.
- 77 "Cenevre'de İran krizi", *Yeni Şafak*, 21 Ocak 2014.
- 78 "Rafsanjani'den Suudi Arabistan'a işbirliği çağırısı", *Cihan Haber*, 22 Nisan 2014.
- 79 "Saudi Arabia reveals invitation to Iranian FM", *Al Jazeera*, 13 Mayıs 2014.
- 80 "Iran welcomes call for dialogue", *Gulf News*, 14 Mayıs 2014.
- 81 "Riyad ile görüşmekten mutlu olunuz", *Al Jazeera Turk*, 14 Mayıs 2014.
- 82 "Zarif ask Saudi Arabia to work with Iran", *Al Jazeera*, 2 Aralık 2013.
- 83 "Iran welcomes Saudi invitation to Islamic bloc meeting", *The Daily Star*, 29 Mayıs 2014.
- 84 Aras Karami, "Khamenei rep blames Saudi Arabia, Qatar for Iraq insurgent", *Al Monitor*, 13 Haziran 2014.
- 85 "No plan for zarif vist to Saudi Arabia", *Gulf News*, 8 Temmuz 2014.
- 86 "Iran's deputy foreign minister visits Saudi Arabia", *Al Alam*, 26 Ağustos 2014.
- 87 "Iranian minister describe Saudi talks as positive", *The Daily Star*, 27 Ağustos 2014.
- 88 "Iranian Foreign Minister says he is ready to meet Saudi counterpart", *Gulf News*, 31 Ağustos 2014.
- 89 ""Suudi Arabistan İran için önemli", *Al Jazeera Turk*, 31 Ağustos 2014.
- 90 "Saudi-Iranian meeting fails to resolve issue", *The Daily Star*, 24 Eylül 2014.
- 91 "Iran minister hails 'new chapter' in Saudi ties", *Gulf News*, 22 Eylül 2014.
- 92 "İran'dan Suudi Arabistan'a uyarı", *Anadolu Ajansı*, 16 Ekim 2014.
- 93 "Suudi Arabistan'ın Nimr'i affettiği iddiası", *Bugün*, 2 Kasım 2014.
- 94 Esperance Ghanem, "Slow progress in Saudi-Iran ties", *Al Monitor*, 29 Ekim 2014.
- 95 "Maliki'den 'savaş' suçlaması", *Al Jazeera Turk*, 9 Mart 2014.
- 96 "Saudi slams terrorism charge by Iraqi PM", *Al Jazeera*, 10 Mart 2014.
- 97 "Körfez'de Maliki'ye tepki", *Al Jazeera Turk*, 21 Nisan 2014.
- 98 "Maliki İŞİD'in arkasında Suudi Arabistan var dedi", *Dünya Bülteni*, 17 Haziran 2014.
- 99 "Suudlu bakandan Maliki'ye tepki", *Dünya Bülteni*, 19 Haziran 2014.
- 100 "Riyad deploys 30,000 soldiers on Iraq border", *Gulf News*, 3 Temmuz 2014.
- 101 "Saud Arabia adds helicopters, patrols to secure Iraq border", *Gulf News*, 16 Temmuz 2014.
- 102 "King hopes new Iraq pm will promote unity", *Arab News*, 13 Ağustos 2014.
- 103 "Iraq's new PM-designate receives Saudi, Iranian, U.S. endorsement", *The Daily Star*, 13 Ağustos 2014.

- 104 "Suudi Arabistan'da terör zirvesi", *Sabah*, 12 Eylül 2014.
- 105 "Iraq president in Saudi Arabia to patch up ties", *Gulf News*, 12 Kasım 2014.
- 106 "Riyadh to reopen embassy in Baghdad", *Gulf News*, 11 Aralık 2014.
- 107 "Saudi Arabia to give Egypt up to 4 billion more in aid", *Gulf News*, 30 Ocak 2014.
- 108 "Egypt Sisi negotiates arms deal in Russia", *The Daily Star*, 13 Şubat 2014.
- 109 "Saudi king invites countries to attend donor conference for Egypt", *Gulf News*, 3 Temmuz 2014.
- 110 "Egypt President meets Qatar special envoy in bid to repair relations", *Gulf News*, 21 Aralık 2014.
- 111 "Saudi monarchy on landmark visit to Egypt", *Gulf News*, 20 Haziran 2014.
- 112 Joseph Kechichian, "Saudi Arabia and Egypt"
- 113 "Sisi Suudi Arabistan'da", *Al Jazeera Turk*, 11 Ağustos 2014.
- 114 "Sisi, Abdullah seek unity against extremism", *The Daily Star*, 11 Ağustos 2014.
- 115 "Sisi, Abdullah seek unity against extremism", *The Daily Star*, 11 Ağustos 2014.
- 116 "Gulf states, Egypt 'may set up anti-Islamist force'", *Gulf News*, 4 Kasım 2014.
- 117 "Egyp denies role in air attacks in Libya", *Al Jazeera*, 26 Ağustos 2014.
- 118 Vali Nasr, America must assuage Saudi anxiety", *New York Times*, 5 Şubat 2014.
- 119 "Chuck Hagel reassure Gulf nations Iran deal wil not stop flow of US arms", *The Guardian*, 7 Aralık 2014.
- 120 "At Davos, Kerry says US remains engage in the Middle East," *The Jerusalem Post*, 24 Ocak 2014.
- 121 "Obama to try mending ties during Saudi trip", *Al Jazeera*, 28 Mart 2014.
- 122 "Obama reassures Saudis over Midast policies", *Al Jazeera*, 29 Mart 2014.
- 123 Ghazanfar Ali Han, "Saudi Arabia, US 'strategically align'", *Arab News*, 30 Mart 2014.
- 124 "Obama asked Riyadh royals remove 'Bandar Bush: report", *Al Alam*, 22 Nisan 2014.
- 125 "Saudi Arabia replaces intelligence chief", *The Guardian*, 15 Nisan 2014.
- 126 "Hagel to meet GCC defence minister on Wednesday", *Gulf News*, 13 Mayıs 2014.
- 127 Francis Matthew, "Saudis rebuild relations with US", *Gulf News*, 14 Mayıs 2014.
- 128 "Obama'nın IŞİD stratejisi dört ayaktan oluşuyor", *Anadolu Ajansı*, 11 Eylül 2014.
- 129 "Kerry wants to use regional bases airspace in ISİL fight", *Gulf News*, 11 Eylül 2014.
- 130 "Saudis confirm taking part in Syria air strikes", *The Daily Star*, 23 Eylül 2014.